

OUDE BEROEPEN IN EN ROND OUD-ADE

Aflevering 47: De electricien

Hoe het begon

Het beroep elektricien is eigenlijk een nieuw beroep, waarvan we precies het begin kunnen dateren in het dorp Oud-Ade. In 1930 werd de gemeente Alkemade namelijk aangesloten op de Leidsche Lichtfabrieken en hadden we elektriciteit. Dat was een enorme verandering in alle plekken en op alle niveaus van onze samenleving, van huiskamer en keuken tot boerderij en fabriek. De 100-jarigen, die helaas in Oud-Ade ontbreken, hebben de tijd zonder elektriciteit nog meegemaakt. Een huishouden zonder wasmachine, koelkast of stofzuiger is nu niet meer denkbaar. Had de 'huisvrouw' (ook een beroep) vóór de komst van elektriciteit tien uur of meer per dag nodig voor het huishouden, nu is dat gemiddeld zo'n drie uur. Natuurlijk is elektriciteit niet de enige verklaring voor deze ontwikkeling maar wel de belangrijkste. Toen mijn vader in 1929 een slagerij begon in Leidschendam, liet hij in sierlijke letters "Eerste Electriche Vleeschhouwerij" op de etalageruit schilderen. Hij begreep dat elektriciteit de toekomst had.

Annegreet van Bergen noemt in haar boek *Gouden jaren* de wasmachine de "Moeder aller huishoudelijke apparaten." Zij citeert Esther Gerritsen die in 1972 een oudere dame interviewde over veranderingen in haar leven. Ik citeer:

Telkens was de oude vrouw teruggekomen op de wasmachine. "Wat vindt u de beste uitvinding?" "De wasmachine." "Wat was er vroeger anders?" "We hadden geen wasmachine." "Waar had u als kind een hekel aan?" "De was doen, dat moest allemaal met de hand, we hadden geen wasmachine."

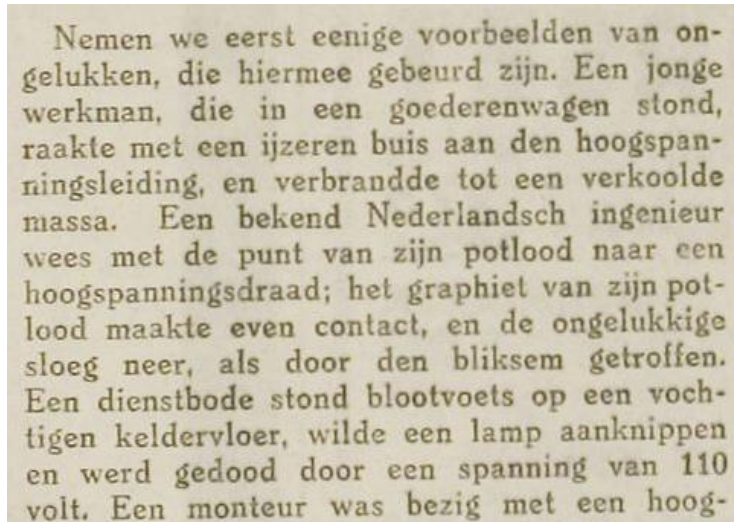
Mijn Friese schoonmoeder zei precies hetzelfde toen ze de beschikking over een wasmachine kreeg. Die had haar leven veranderd. De wasmachine was het huishoudelijke boegbeeld van de elektrische revolutie. Maar vergelijkbare verhalen kunnen over vele andere apparaten verteld worden. In 1964 was er al in 96% van Nederlandse huishoudens een stofzuiger. Dit wonderapparaat heeft het geluid van matten kloppen overal verdrongen (behalve in de Blauwe Polder). De vaatwasser is een interessant geval. De mensheid kan verdeeld worden in twee kampen. Het ene kamp zweert bij de vaatwasser en zou die voor geen 100.000 euro willen missen terwijl het andere kamp hem voor hetzelfde bedrag niet zou willen hebben. Ik hoor bij de laatsten. Voor mij is de afwas het mooiste moment van de dag, heerlijk rustig en de gebeurtenissen van de voorbije dag overdenken. De opmars van de koelkast is een stuk langzamer gegaan. In 1957 had slechts 3% van huishoudens een koelkast. Nu is een huis zonder koelkast ondenkbaar (Van Bergen, p. 63).

Voor de boerderijen maakte elektriciteit het machinaal melken mogelijk, naast de vele andere voordelen. Toen rond 1970 de melktank verplicht gesteld werd door de melkfabrieken was dat weer een grote stap voorwaarts, maar niet voor iedereen. Voor veel boeren was de investering te duur met als gevolg dat er geen koeien meer gemolken werden. De meesten hielden het bij vetweiers en schapen. Elke revolutie heeft zijn winnaars en verliezers.

Naast het enthousiaste onthaal van de elektrische zegeningen was er ook angst voor de gevaren van dit nieuwe verschijnsel. In de kranten van 1930 kom ik artikelen tegen die waarschuwen voor ongelukken. Hier een voorbeeld uit de Leidsche Courant van 23 mei 1930:

Met de weidsche uitbreiding van den vierden aggregaatstoestand: de electriciteit, groeit het levensgevaar. Allerlei machines, van treinen tot electrische strijkijzers toe; van lichtinstallaties, badinrichtingen, verwarmingskacheltjes tot en over stofzuigers, worden gedreven door die geheimzinnige kracht

De krant vervolgt met enige voorbeelden van gevaar:

Nemen we eerst eenige voorbeelden van ongelukken, die hiermee gebeurd zijn. Een jonge werkmán, die in een goederenwagen stond, raakte met een ijzeren buis aan den hoogspanningsleiding, en verbrandde tot een verkoolde massa. Een bekend Nederlandsch ingenieur wees met de punt van zijn potlood naar een hoogspanningsdraad; het graphiet van zijn potlood maakte even contact, en de ongelukkige sloeg neer, als door den bliksem getroffen. Een dienstbode stond blootvoets op een vochtigen keldervloer, wilde een lamp aanknippen en werd gedood door een spanning van 110 volt. Een monteur was bezig met een hoog-

Enzovoort. Om deze gevaren het hoofd te bieden werden er lezingen gehouden voor volwassenen en kregen scholieren voorlichting over de geheime kracht van electriciteit. In de Stadsgehoorzaal in Leiden was er van 28 februari tot 28 maart een 'Onderwijs-Tentoonstelling in zake Electriciteit'. Maar de belangrijkste maatregel tegen ongelukken zou de aardlekschakelaar worden die ongeveer veertig jaar later in Nederland op de markt kwam. Het apparaatje sloot de electriciteit af als de spanning te hoog werd (boven de 30 milliampère), zoals bij kortsluiting. Het voorkwam het grootste gevaar van electriciteit in die beginfase: brand.

Cor Olijerhoek

Het onderwerp 'de electricien' (toen nog met een warme 'c', tegenwoordig met een koude 'k') verdient deze lange inleiding want het is het enige beroep in deze lange serie dat niet bij ons bestond tijdens de peildatum van ongeveer honderd jaar geleden voor het onderzoek naar oude beroepen. De eerste electricien in Oud-Ade was Cor Olijerhoek (1913-2006). Cor was het zesde kind van het beroemde kinderrijke (17) gezin van Janus Olijerhoek (1882-1949) en Jans van Klink (1884-1963). Vader Janus was tuinarbeider en kwam later op de meelfabriek van Gerrit van der Geest terecht toen het werk op de tuin te zwaar voor hem werd.

Zijn zoon Cor werkte aanvankelijk bij het timmerbedrijf van Van der Geest. In 1938 trouwde hij met Kee (Cornelia) Verhaar (1903-1986). Zij kregen zeven kinderen waarvan er twee, Janus en Cor jr, hun vader later zouden opvolgen. Cor sr was handig en kon allerlei dingen repareren. Hij nam ze na het werk mee naar huis en repareerde ze in de avond. Dat waren vaak elektriske apparaten. Zo groeide zijn interesse in de elektrotechniek. In de avonduren studeerde hij voor het diploma van electromonteur. Na de oorlog, toen hij een deel van zijn diploma afgerond had, begon hij officieel als electricien te werken.

Zijn werkruimte was in het souterrain van zijn huis dat hij in 1938 van banketbakker Koos Uljee had gekocht voor f 6000. De sporen van de bakkerij zijn nog te zien; de meellaadjes van de bakker bevatten nu de attributen van de electricien. [En dit terzijde: het souterrain diende enkele jaren ook als kleedhok van VVOA; de klerenhaakjes zijn nog te zien]. Cor was behalve electricien ook loodgieter, want die twee beroepen overlaptten elkaar gedeeltelijk; in beide gevallen moet gegraven worden om leidingen, respectievelijk buizen aan te leggen. Maar er was ook een belangrijk verschil: water mocht niet *in* de leidingen en niet *uit* de buizen komen.

In de jaren '60 was hoelahoepen een rage, ook in Oud-Ade. Kant en klare hoepels waren buiten bereik van de jeugd. Maar electricien Olijerhoek bood uitkomst: voor een habbekrats kon je bij hem een stuk pvc-buis aanschaffen; het buigzame materiaal vormde je vervolgens tot een bruikbare hoepel.

Toen Janus (*1942) en zijn tweelingbroer Cor jr (1942-1995) hun werkzame leven begonnen, traden ze beiden bij hun vader in dienst, Janus als electricien en Cor jr als loodgieter. Het was een drukke tijd want er was veel vraag naar electromonteurs, vergelijkbaar met de vraag naar IT-ers tijdens de opkomst van het Internet. Het was zo druk dat Janus tijdens zijn militaire dienst 'zakenvloer' kreeg om zijn vader te helpen.

Janus Olijerhoek

Janus trouwde in 1965 met Co (Cobie) de Haas (*1940) en ging met haar in Vrouw Venneweg 35 wonen. Toen Janus en Cor jr in 1968 als zelfstandige ondernemers het bedrijf van hun vader overnamen, vestigde Janus zich in het huis van zijn ouders en ging Cor jr in Rijpwetering wonen, eerst in een woonboot en later in het prachtige pand d'Oude Pastorie. Hun ouders verhuisden naar een bungalow die vader Cor naast zijn huis had laten bouwen (en die inmiddels weer is afgebroken).

Ik vraag Janus naar zijn ervaringen en werkzaamheden als electrotechnisch installateur. Het is een lange lijst geworden die ik een beetje moet inkorten. Rond 1968 was hij wekenlang betrokken bij de aanleg van elektriciteit in de nieuw gebouwde Groenordhallen. Bij grote bedrijven ("van Den Helder tot Rotterdam") sloot hij koelcellen aan op het net. Ook de boerderijen waren zijn werkterrein. Bij 64 boeren verzorgde hij de elektrische voorzieningen in de ligboxstallen die overal verschenen. De ligboxstal van Siem Velzeboer was in 1969 de eerste in de rij. De aansluiting op de melkmachine en de melktank waren daar deel van. Het opzoeken van de oorzaak van stroomstoringen was dankbaar werk. Als de stroom uitvalt verkeert de boer in grote nood. Als het probleem was opgelost liet hij blijf mensen achter, zegt Janus. Het was zijn favoriete werk. Hij herinnert zich zo'n stroomstoring op de boerderij van Duivenvoorden, in de afgelegen Boerenbuurt. Ook het plaatsen van elektrometers in gezinswoningen, soms in flats van acht verdiepingen, was een belangrijk onderdeel van zijn werk, evenals het installeren en onderhouden van boilers.

Janus is nu gepensioneerd. Zijn oudste zoon Rob is werkzaam als elektrotechnicus maar verkeert in een heel andere wereld. Beperkte Janus zich tot laagspanning (voor kenners: tot 10 k, oftewel 10.000 volt), Rob houdt zich bezig met hoogspanning. Hun werk is zo verschillend dat Janus een cursus hoogspanningsmonteur ging volgen (en het diploma haalde) om met zijn zoon over diens vak te kunnen praten.

Vandaag

Terwijl ik dit schrijf (april 2026), wordt bij Iran de Straat van Hormuz afgesloten voor tankers met olie en gas en stijgt in heel de wereld, inclusief Nederland, razendsnel de vraag naar elektrische auto's.

Ook op andere terreinen wordt het gebruik van elektriciteit aangemoedigd en dat van fossiele brandstoffen afgeraden. Een tweede elektrische revolutie, zou je kunnen zeggen. Elektriciteit heeft de toekomst maar maakt ons tegelijkertijd kwetsbaar. Oorlogen en het bombarderen van elektrische centrales zetten het leven stil en beroven burgers van licht, warmte en dagelijkse levensbehoeften. Het wordt hoogtijd voor een andere revolutie die ons in staat stelt oorlog uit te bannen als een achterhaalde en onzinnige politiek van machtige idioten. Het wachten is op een nieuwe uitvinding: hoe kan permanente vrede tot stand komen? Een nieuw beroep 'vredestichter' is dringend gewenst.

Met dank aan Janus Olijerhoek en Roen van der Geest.

Bronnen

Annegreet van Bergen (2014) *Gouden jaren. Hoe ons dagelijks leven in een halve eeuw onvoorstelbaar is veranderd*. Amsterdam: Atlas Contact.

Theo van der Poel (2014) *Uit de Hoek van Holij* [familieboek van Olijerhoek]. Uitgever onbekend.

Leids Kranten Archief 1930.

Het Internet.

Sjaak van der Geest

Correcties en aanvullingen naar 0626971256 of s.vandergeest@uva.nl

Bijlage met illustraties (alleen in digitale editie)

Alle foto's, op één na, zijn afkomstig uit het 'archief' (twee grote dozen) van Janus Olijerhoek.

Leidsch Dagblad 4 juni 1930

Leidsche Courant 22 november 1930. Interessant bericht maar ik heb geen idee wat dit nu precies betekent. Vormde elektriciteit een gevaar bij het zetten van een golvend permanentje?

Janus Olijerhoek sr en Jans van Klink omstreeks 1945

Trouwfoto van Cor Olijerhoek en Kee Verhaar op 10 augustus 1938

Voor ondernemer Jan van der Wereld was het huis van Cor Olijerhoek, Leidseweg 1, aan het eind van het dorp de moeite waard om op een ansichtkaart van mooi Oud-Ade te zetten. Maar misschien is de sierlijke lantaarnpaal wel het mooiste van de foto. Electricien Cor was verantwoordelijk voor de hele straatverlichting van Oud-Ade en Rijpwetering. In de verte zien we de kerkspits van Rijpwetering en rechts de Akkerslootmolen.

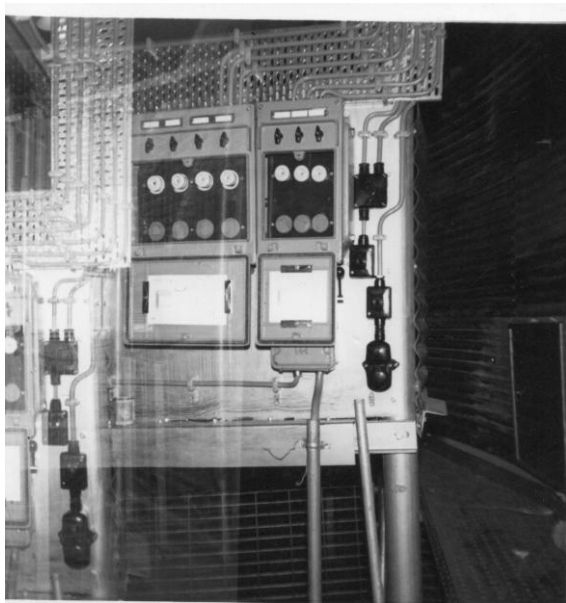
Cor Olijerhoek in juli 1962 met zijn zonen Janus en Piet voor hun huis. Door het gat in de muur rechts kon Cor vanuit een kelderholte tijdens de oorlog de weg in de gaten houden in verband met razzia's. (fotograaf Pastoor Verkley, archief Oud Alkemade).

In 1956 poseert de 14-jarige Janus Olijerhoek op de LTS in Leiden bij een boormachine.

Een onvergetelijk moment: Janus haalt zijn bruid, Cobie de Haas, op van haar ouderlijk huis, boerderij De Franschman, aan de Kaag, 18 december 1965.

In maart 1966 bevestigde Janus dit schakelpaneel in de twee verdiepingen tellende varkensstal van Jan Wesselingh op de Poeldijk in Rijpwetering.